

SVETI FLOR, BISKUP ROMANSKOG OPITERGIUMA, VJEROVJESNIK ISTARSKIH HRVATA

Povijesno-hagiografski esej
(završetak)

Dragutin NEŽIĆ, Poreč

Budući da sam sv. Flora smjestio u prvi dio 7. stoljeća, trebam njegovu pojavu staviti u okvir tadašnjih događanja u Istri, od kojih su dva glavna: pojava crkvenog raskola zbog takozvanih triju poglavlja i dolazak Slavena (Hrvata) u Istru. Prvu sam točku već naprijed obradio, a ovdje kanim redom nanizati povijesne isprave koje se odnose na dolazak Hrvata u Istru.¹ Mislim da ovaj rukovet povijesnih zbivanja neće biti dosadan Istranima koji nisu u svojoj mladosti polazili hrvatske škole.

O DOLASKU HRVATA U ISTRU U 7. STOLJEĆU

Kad sam jednom uglednom povjesničaru saopćio da kanim sa svetim Florom u 7. stoljeću povezati Hrvate koji tada dolaze u Istru, upozorio me je neka budem oprezan jer da neki povjesničari odlažu pokrštenje Hrvata u 8. ili čak na početak 9. stoljeća. No ja neću ovdje ulaziti u pitanje doba pokrštenja Hrvata, nego pišem o njihovu *dolaženju* u Istru. Ne kanim ovdje ulaziti u pitanja o porfirogenetskim izvještajima, niti glede pradomovine Bijele Hrvatske niti kojim su putovima došli, da li jednom seobom ili nadvaput itd. Nakon spomenutog upozorenja pregledač sam što pojedini pisci misle o ispravama koje ću navesti. Zaključio sam da nitko ni u jednome od tih dokumenata ne pobija ni datiranje ni autentičnost, osim možda takozvanom ugovoru Hrvata s papom Agatonom. Prigodom navođenja dokumenata spomenut ću u kojoj knjizi ili reviji pojedini pisac govori o dotičnom događaju. Navodeći isprave o dolasku Hrvata u Istru, ipak ću tu i tamo umetnuti i pokoji događaj s Balkana, iz Italije ili o Slavenima Koruških Alpa ili iz Dalmatinske Hrvatske, da bi se uočili obrisi događanja i izvan Istre u ono doba.

Iz opće je povijesti poznato kako su Rimljani postupnim osvajanjima proširivali svoje carstvo na sve strane. Prema istoku prešli su i Dunav te su se češće sukobljavali s još nerazvijenim narodima u Panoniji, Potisju i Podunavlju i kod Crnog mora. Zbog brojnosti onih naroda (Langobarda, Istočnih i Zapadnih Gota, Ruga, Vandala, Slavena, turačko-mongolskih plemena, osobito Avara)

---

¹ Imenom »Hrvat« nazivam ovdje Slavene istarskog poluotoka do rijeke Dragonje (slov. Rokava).

moralo je Rimsko Carstvo s njima računati, koristiti ih u ratovima, sklapati s njima saveze, čak im plaćati i danak kako bi ih odvratili od njihova saveza s kojim protivnikom Carstva. Kad su poslije 568. Langobardi zaposjeli velik dio Italije, Rimljani su zgodimice i čete tih naroda, koje su oni držali i nazivali barbarima, uz isplatu ili uz dobitak haračenja koristili protiv Langobarda u Furlaniji ili u donjoj Italiji, ili bi se njihove jedinice »raspale« po Balkanu, tako da je njihov podmladak imao prilike upoznati i strukturu vojske Rimskoga Carstva, vodeće ljude i krajeve. Želja za zahvatom šireg svijeta i njegovih dobara sve je više rasla. Kad je nakon propasti Zapadnog Rimskog Carstva jedini vladar za sve zemlje bio u Carigradu, Bizant je mnoge od njih kod sebe i školovao, pojedinci su mogli postati vojskovođe pa i carevi Rimskoga Carstva. A svi spomenuti narodi s istočnih strana jedni su druge gurali i dalje postiskivali, jedni su zaposjeli područje drugih. To silno i silovito gibanje nazivamo »seobom naroda«.

Slavene (Hrvate) koji dolaze od strana današnje Poljske i Češke, Bizant upoznaje u prvoj polovici 6. stoljeća već nastanjene na istočnoj strani Rimskoga Carstva, u Potisju, Podunavlju i Zakarpaču. A poslije 560. avarski kagan Bajan doveo je svoje Avare iz istočne Azije i zaposjeli su današnju Dobruču i Vlašku ravnicu na podnožju jugoistočnih Karpata.² Premda su Avari bili malobrojni, uspjeli su sebi podjarmiti panonske Slavene: njihova su naselja smjestili među svoje hringove, da ih drže na oku i iskorištavaju. Avari su živjeli vojničkim načinom, a Slaveni su »obrađujući zemlju hranili svoje gospodare, služili im u vojsci, a uz to još, naročito zimi, morali su im hraniti stoku i s užasom u duši prepuštati svoje žene i kćeri... Kao pješaci, ponajviše bez oklopa, vojuju uz njih (uz Avare) velike gomile pokorenih Slavena, tvoreći vazda prvi bojni red. Glavni cilj Avara bilo je pljačkanje, a kao ideal lebdilo im je pred očima: oplijeniti i razrušiti slavni i bogati Carigrad.«³

Zbog boljeg uvida u žalosno stanje onog vremena nabrojiti ćemo ovdje glavna pustošenja koja su Avari i Slaveni već u 6. stoljeću vršili po Balkanskom poluotoku, da bismo iz toga mogli zaključiti: »Ako su Balkan i područje današnje Dalmatinske Hrvatske toliko 'nabubрили' od toga mnoštva, bez temelja je misliti, da se samo gdjekoji znatizeljni pojedinac Slaven (Hrvat) pomolio na međi Istre, koja je bila sastavni dio toga istoga carstva.«⁴

General cara Justinijana (527—565) Prokopije, u svojoj knjizi »Nepisana povijest«, koju je ostavio u rukopisu, napisao je; »Gotovo svake godine otkad se Justinijan uspeo na prijestolje, bili su izloženi pljačkačkim pohodima Huna, Slavena i Anta, koji su uzrokovali nepopravljive štete stanovništvu čitavih pokrajina: Iliriku i cijeloj Traciji, to jest od Jonskog zaljeva (tj. Jadrana) do predgrađa Carigrada, uključivši Grčku i trački Kersones... Ja držim da je prigodom svake provale bilo ovdje ubijeno ili odvedeno u roblje više od dvjesto tisuća

2 F. ŠIŠIĆ, *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara*, Zagreb, 1925, str. 213.

3 F. ŠIŠIĆ, isto, str. 217. — O zlostavljanju slavenskih žena i djevojaka koje su činili, Avari govori takozvana Fredegarijeva kronika: »uxores Sclavorum strato sumebant«. (*Fredegarii scholastici chronicon*. D. BOUQUET, *Rerum Gallicarum et Francicarum scriptores*, tom II).

4 Svi slučajevi koje navodim u slijedećem iskazu preuzeti su iz Šišićeve knjige *Povijest Hrvata...*, i iz djela Srpske akademije znanosti i umjetnosti (SANU) *Vizantinski izvori za istoriju naroda Jugoslavije*, tom I, ćirilicom, Vizantološki institut, knj. 3. — Ako je pojedini navod drugdje uzet, navodim izvor.

Romeja, tako da je u svakom dijelu one zemlje prava pustoš Skićana.«⁵ Godine 550. u Traciji i na grčki Peloponez upalo je 3.000 Slavena. Godine 559. bilježi provalu Avara (koje bizantinski pisci nazivaju Hunima) i Slavena u Trakiju i upad u Carigrad. Oko 569. kagan šalje čete u Dalmaciju. U godinama 578. i 579. vrlo su česti i brojni (60.000) napadi Slavena na bizantinsko područje i kroza nj prolaze u Skitiju. Godine 580—581. Slaveni su se razišli po Grčkoj te se i nastanjuju po carskim pokrajinama. Ivan iz Efeza to je odmah ovako zapisao: »(U 780/1) prodro je prokleti narod Slavena, prošao čitavu Eladu pokraj Tesalonike (Soluna) i kroz Traciju... I to traje već četiri godine... Slaveni se naseljuju kao po osvojenom području. I do ovog časa — a sada smo u 895 (tj. 583/4) — oni se nalaze naseljeni u rimskim pokrajinama.«⁶

Godine 582. Avari su osvojili i porušili Sirmium, sjelo prefekture Ilirika (danas je ondje Srijemska Mitrovica). Godine 585. Slaveni, upućeni od avarskog kagana, provaljuju u Trakiju, a Avari prolaze Ilirikom, a 586. opsjedali su Tesaloniku (Solun). — U razdoblju od 593. do 597. car Maurikije vodio je vojne pohode protiv Slavena, ali ne protiv onih koji su već prešli granicu i naselili se po raznim krajevima Balkanskog poluotoka, nego protiv slobodnih dačkih Slavena, koji su neprestano prodirali u Carstvo i pljačkali ga. Ta već 549. i 588. spominju se naseljavanja Slavena na grčkom Peloponezu. Ipak su ondje grčka kultura i jezik ostali u prevlasti, a na otocima su bili samo Grci. Godine 597. kagan vodi ekspediciju do Jadrana i duž Dalmacije. Carev tajnik u Carigradu Teofilakt Simokata (610—640) u svojoj povjesnici navodi da su 597. Avari po Dalmaciji porušili 40 utvrda (kaštela) i osvojili jedan grad Vonke.⁷ U 599. i 600. Avari ugrožavaju Carigrad, ali im pothvat nije uspio zbog kuge. Slaveni i Avari 599. ugrožavaju Salonu, a 600. Slaveni »kroz istarski prilaz« prodiru u Italiju. Slaveni i Avari 614. osvajaju Salonu (danas Solin), a 614-616. slavenska plemena pljačkaju po Egeji i napadaju Tesaloniku (Solun), na koju udaraju i 618. i još 630. godine. Ali važno je da 670. povijest bilježi obilaske samo Avara samih, sve do Soluna.⁸

ISTRA ČUJE O NJIMA...

Kao prvi spomen Slavena u sjevernim stranama Jadrana navodi se dolazak 6.000 Slavena u pokrajinu Veneciju 549. godine. Ondje je naime carski general Narset vodio zadnje bitke za oslobođenje italskih krajeva od Gota, koji su nakon svoga poraza u Dalmaciji mnogo toga zauzeli na italskom poluotoku, oso-

5 PROCOPIO di CESAREA, *Storia inedita (Anekdoti)*, Milano (Rusconi), 1977, str. 152—153.

6 Taj navod Ivana iz Efeza navodi L. Margetić prema knjizi H. GREGOIRE: *L'origine et le nom des Croates et des Serbes*, Byzantion 17 (1944—1945), a ja sam ga preveo na hrvatski prema talijanskom Margetićevu tekstu iz *Historica et adriatica*, Trieste (LINT), (Collana Centro di ricerche storiche, Rovigno), 1983, str. 197.

7 *Vizantinski izvori*, kao u bilješki 4, str. 121.

8 Bilo bi zanimljivo sabrati navode tadašnjih bizantinskih pisaca kojima iznose čvrstu vjeru ondašnjih Solunjana o tome da njihov grad protiv Slavena brani sveti Dimitrije. Poslije pokršteja Slavena Solunjani su se s njima toliko pomiješali da je 863. car mogao reći sv. Ćirilu (Konstantinu): »Uzmi svoga brata igumana Metodija i idi k Slavenima u Moravsku. Vi ste obojica Solunjani, a svi Solunjani govore čisto slavenski« (*Žitja Konstantina Ćirila i Metodija i druga vrela*, preveo i protumačio J. BRATU-LIĆ, KS, Zagreb, 1985, str. 100).

bito u mletačkoj pokrajini. Ali je Gotima u venetske strane 549. došlo u pomoć 6.000 Slavena iz Podunavlja; predvodio ih je neki Langobard po imenu Ildig. (Tada su još Langobardi živjeli s one strane Dunava, u Panoniji, a u Italiju i Furlaniju doselili su kasnije, oko 568.) Spomenuti Ildig, želeći naslijediti langobardskog kralja Bakoa (Vakou), pao je kod njega u nemilost, te je stoga morao pobjeći: najprije otiđe Gepidima, a zatim Slavenima, koji su također još bili s one strane Dunava. A onda, 549. taj Ildig vodi 6.000 Slavena u mletačke strane u borbu protiv carskih četa, a u pomoć Gotima. Nakon dovršenog posla, vratili su se Slaveni u svoje Podunavlje, a i Ildig s njima u njihova naselja, jer k Langobardima nije smio dok je živio kralj Bakon.⁹

Franački kralj Hildebert II. imenovao je oko 595. Tasila vojvodom Bavorske, a taj je odmah »išao napasti pokrajinu Slavena, i pošto ih je pobijedio, donese kući veliki plijen. No malo zatim, vjerojatno već 596, navalilo je na Slavena 2.000 Bavaraca, ali su ih potukli nadošli Avari.«¹⁰ Iz te vijesti slijedi da su mnogo prije 596. Slaveni bili naseljeni uz bavorsku granicu, dakle u Koruškim Alpama, a imali su, nakon dolaska Langobarda u Italiju, međe i sukobe s Langobardima furlanskog vojvodstva. Pisci se razilaze u mišljenju gdje je bilo središte tih koruških Slavena (Slovenaca), no općenito se drži da je to bio krnski grad Kärn, pokraj Gospe Svete, nedaleko od Celovca (Klagenfurt) u Ziljskoj dolini. Prema Kärnu je ime pokrajini: Kärnten, Carantania, Koruška. Povjesnik Pavao Đakon označio je potkraj 8. stoljeća njihovo područje imenom »Zellia, do Medarije«. Furlan Pio Paschini kaže da su to »Slaveni Karantanci, koji su se nastanili u antičkom Suhozemnom Noriku i u obližnjim krajevima Gornje Panonije«.¹¹

LANGOBARD PAVAO ĐAKON NJIHOV POVJESNIČAR

U redovitom načinu pisanja članaka obično se potrebna napomena stavlja u bilješku ispod teksta. Ja, međutim, trebam ovdje iznijeti podatke o Pavlu Đakonu na proćelju daljnjih događanja, jer ona gotovo sva proizlaze iz njegova pera i nose pečat njegove osobnosti. U svom djelu *Povijest Langobarda* (*Historia Langobardorum*), uz povijest svoga naroda, Pavao iznosi i povijest Crkve u akvilejskom patrijarhatu te vijesti o prodiranju Slavena (Hrvata) u Istru, a piše i o odnosima koruških Slavena s Bavarcima, Francima i Langobardima. Bez Pavla Đakona bili bismo veliki siromasi s obzirom na poznavanje narodne i crkvene povijesti gornjojadranskih strana.

- 9 Prikaz toga događaja zabilježio je F. ŠIŠIĆ, *Povijest Hrvata...*, Zagreb, 1925, str. 209. prema grčki pisanim djelom Prokopija *O ratovima* — dio *Ratovi sa Gotima*. Prijevod s grčkog nalazi se i u: Vizantinski pisci, kao u bilj. 4, str. 39—40.
- 10 To je Paschinijev navod iz latinski pisane knjige *Historia Langobardorum* od Pavla Đakona (IV, 7, 10); P. PASCHINI, *Storia del Friuli*, vol. I, Udine, 1934, str. 120. — Donosi to i S. ANTOLJAK, *Problematika najstarijeg doseljenja i nastanjenja Slavena—Hrvata u Istri*, Zagreb, Starine JAZU, knj. 48, 1958, str. 47—48, a ima i F. RAČKI, *Documenta...* VII, Zagrabiae, 1887, str. 245.
- 11 P. PASCHINI, isto, str. 124, 121, 130. I spis *Obraćenje Bavaraca i Karantanaca (Conversio Bagoarorum et Carantanorum)* označuje Karantance kao Slavena (Milko Kos priredio slavensko izdanje u: Rasprave znanstvenega društva v Ljubljani, 11, Ljubljana, 1936). Latinski tekst objavljen je u M. G. H. Scripth. XI, c. 5—7. O Slavenima Koruških Alpa te o njihovim možebitnim vezama s Hrvatima Dalmatinske Hrvatske i kasnije s Ljudevitom Posavskim, nalazimo mnogo građe u Komentararu knjige J. Horvata *Kultura Hrvata kroz 1000 godina*, sv. I i II, Globus, Zagreb, 1980.

Pavao Đakon, po rodu Langobard, rođen je u Cividaleu (slov. Čedad, nekoć Forum Iulium, nešto niže od Iuliuma Carnicuma), oko 740. godine. Svršio je više nauke i stekao bogatu klasičnu kulturu. Živio je i djelovao u akvilejskom patrijarhatu za vladanja Langobarda. Ali su došli Franci sa Karlom Velikim. Karlo je također koristio njegove sposobnosti i pomilovao njegovu obitelj. No Pavao se povukao u benediktinski samostan na Montecassinu i ondje se bavio pisanjem. Najpoznatije mu je i za kršćanstvo akvilejskih, istarskih i sjevernoitalskih strana vrlo važno djelo *Povijest Langobarda* pisano latinski. Premda je Pavao Đakon živio i to pisao u 8. stoljeću, govori se da je on, osim bogate predaje njegovih Langobarda, crpio svoje podatke i iz (poslije izgubljene) kronike Sekunda, biskupa tridentskog, koji je živio u drugoj polovici 6. stoljeća u Trentu (umro 612. godine), a cijenio ga je langobardski kralj Agilulf i njegova žena Teodolinda, nakadašnja bavarska princeza, zauzeta katolička vjernica. Kralj i kraljica tada su imali rezidenciju u Monzi kod Milana, ne jako daleko od Sekundove biskupske rezidencije.¹²

I PAPA PIŠE O NJIMA

Vrlo su dragocjena dva pisma pape Grgura Velikog (590—604) u kojima on spominje dolazak Slavena. Nema nikoga tko bi nijekao njihovu vjerodostojnost ili datiranje.

Svojim pismom od svibnja 599. papa Grgur Veliki čestita ravenkom egzarhu Kaliniku (Gallinicus) zbog toga što je pobijedio (ili otjerao) Slavena: »Glede onoga što ste mi javili o pobjedi nad Slavenima, znajte da me je napunilo velikom radošću...« — »Inter hoc quod mihi de Sclavis victorias nuntiaſtis, magna me laetitia relevatum esse cognoscite...«¹³ Lujo Margetić misli da to nije bio lagani napad Slavena na Istru izvana, nego da su »Slaveni, koji su se već prije 599. nastanili u unutrašnjosti Istre, sad (iz Istre) napali bizantinske kaštele postavljene na jadranskim obalama (Istre), ali da su 599. odbijeni po bizantinskim posadama.«¹⁴ Paschini i M. Kos misle da se taj napad »vjerojatno« dogodio s

12 *Monumenta Germaniae Historica* (MGH), Hannover — Berlin, edit. societatis aperiendis fontibus rerum Germanicarum meddi aevi, 1826, sgg; *Scriptores rerum Langobardorum* II (1878), str. 12—187; PAOLI DIACONI, *Historia Langobardorum (De gestis Lombardorum libri 6)*. Memoriae Acquileienses, Libri V, Cap. IX. — Budući da je minulo sto godina od izdanja te knjige, mogao bi se naći tek po koji primjerak samo u većim knjižnicama. Pred kojih deset godina izdan je talijanski prijevod, ali je izdanje raspačano.

13 F. RAČKI, *Documenta historiae chroaticae periodum antiquam illustrantia*, Zagreb, JAZU, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, 1878, str. 255. Dalje navodim skraćeno: F. RAČKI, *Documenta*. — PH. JAFFÉ, *Regesta Pontificum Romanorum*, tom I, Lipsiae, 1885, str. 192; skraćeno: PH. JAFFÉ, *Regesta* I. — S. ANTOLJAK, *Problematika najstarijeg doseljenja i nastanjenja Slavena—Hrvata u Istri*, Zagreb, Starine JAZU, knj. 48, 1958, str. 48; skraćeno: S. ANTOLJAK, *Problematika*. — L. MARGETIĆ, *Histrica et adriatica*, Trieste (Collana Centro di ricerche storiche, Rovigno), 1983, n. 6, str. 145; skraćeno: L. MARGETIĆ, *Histrica*. — F. ŠIŠIĆ, *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara*, Zagreb, 1925, str. 266; skraćeno: F. ŠIŠIĆ, *Povijest Hrvata*. — P. PASCHINI, *Storia del Friuli*, vol. I, Udine, 1934, str. 120; skraćeno: P. PASCHINI, *Storia Friuli* I. — N. KLAIĆ, *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku*, Zagreb, 1971, str. 101 i 131; skraćeno: N. KLAIĆ, *Povijest Hrvata* I. — M. KOS, *O starejši slovanski kolonizaciji v Istri*, str. 56 (3) — 82 (28), 58 (6) knjige: *Rasprave (Disserationes)* I, Ljubljana, SAZU, 1950; navodim: M. KOS, *O starejši*.

14 L. MARGETIĆ, *Histrica*, str. 146.

vanjske strane egzarhata i to sjeverne.¹⁵ Rački i Nada Klaić datiraju tu ispravu sa 598. godinom.¹⁶

Slijedilo je i drugo pismo pape Grgura Velikog o kretanju Slavena i to Hrvata prema Dalmaciji, Istri i Italiji. Uputio je papa to pismo Maksimu, biskupu Salone, glavnog grada Dalmacije. Papa Maksimu odgovara na obavijest da su dalmatinski Romani ugroženi od slavenskog naroda i kaže: »A zbog naroda Slavena, koji (narod) vam je bliza opasnost, veoma sam žalostan i uznemiren; žalostan sam jer već u vama trpim, a uznemiren sam vrlo jer su (Slaveni) kroz prilaz Istre već počeli ulaziti u Italiju« — »Et quidem de Sclavorum gente, quae vobis valde imminet, affligor vehementer et conturbor; affligor in his quae iam in vobis patior, conturbor quia per Istriae aditum iam Italiam intrare coeperunt...«¹⁷

Antoljak, Margetić i M. Kos, svaki na svoj način, tumače što znači »Istriae aditum« i, prema tome, odakle su ti Slaveni koji ulaze u Italiju.¹⁸ Lujo Margetić taj izraz tumači tako da su Hrvati u Istri tada već bili nastanjeni, pa da je kao iz neke punine (nabreklosti) izbilo to izlaženje istarskih Hrvata u Italiju.¹⁹ Paschini »per Istriae aditum« prevodi sa »prelazeći Istru (traversando l'Istria)« i navodi Grisara, koji prevodi s »prelazeći Istru, već počinju prodirati u Italiju«.²⁰ Onaj tko zastupa mišljenje da je »Istriae aditus« Vipavska dolina, ulazi u dokazivanje da je i ondje Istra.

Unatoč shvatljivom strahu zbog približavanja Slavena — pogana, papa Grgur se ipak u navedenom pismu obzirno izjašnjava »de gente Sclavorum« — o narodu Slavena, a ne poput onoga ovdje naprijed navedenog Ivana iz Efeza, koji ih je označio izrazom »prokleti Slaveni«. Papa Grgur je već tada uspostavio veze s anglosaskim nekršćanskim narodima te je 596. poslao u one zemlje (današnja Engleska) benediktinskog opata Augustina sa 40 monaha kao misionare.

ZA LANGOBARDSKOG KRALJA I ZA SEBE

Opet nam se javlja povjesničar gornjoadranskih krajeva Pavao Đakon. U glavi 4. svoje povjesnice on saopćuje kako su Avari i Slaveni u savezu s langobardskim kraljem Agilulfom za Langobarde osvajali od ravenkog carskog egzarhata neke gradove na međi carskog i langobardskog područja. Sukob je izazvao ravenski egzarh time što je 601. zarobio Agilulfov kćerku, zeta i djecu. Agilulf je stoga 602. napao i razrušio grad Padovu, a 603. »izišavši iz Milana sa

15 P. PASCHINI, *Storia Friuli I*, str. 120; M. KOS, *O starejši*, str. 88 (6).

16 F. RAČKI, *Documenta*, str. 255; N. KLAJĆ, *Povijest Hrvata I*, str. 131.

17 F. RAČKI, *Documenta*, str. 258; F. ŠIŠIĆ, *Povijest Hrvata*, str. 226 (donosi izreku na hrvatskom i latinskom); N. KLAJĆ, *Povijest Hrvata I*, str. 131 (hrvatski i latinski); PH. JAFFÉ, *Regesta I*, str. 201 (na latinskom); P. PASCHINI, *Storia Friuli I*, str. 120 (talijanski).

18 S. ANTOLJAK, *Problematika*, str. 50; L. MARGETIĆ, *Histrica*, str. 145—146; M. KOS, *Pavle Đakon*, str. 14—15; ISTI, *K poročilom Pavla Đakona o Slovencih*, *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 26 (1931), 209, 210.

19 L. MARGETIĆ, *Histrica*, str. 146.

20 P. PASCHINI, *Storia Friuli I*, str. 120 i 129, bilješka 6; H. GRISAR, *S. Gregorio Magno*, Roma 1928, str. 348.

Slavenima, koje mu je u pomoć poslao avarski kagan«, osvojio je Agilulf i razorio također ugledne gradove carstva: Kremonu (Cremona) i Mantovu.²¹

Na prethodnu vijest Pavao Đakon nadovezuje ovu izreku: »Inter haec Langobardi cum Avaribus et Sclavis Historum fines ingressi, universa ignibus et rapinis vastaverunt« — »U međuvremenu, Langobardi s Avarima i Slavenima, ušavši u krajeve Istre, sve su poharali paljenjem i otimačinama.«²²

Budući da prethodnu izreku »Inter haec...« Pavao navodi neposredno nakon osvojenja Padove i drugih mjesta u sjevernoj Italiji, haranja po Istri, nije bez oslonca misliti da je tim širokim zahvatom i uz suradnju svojih saveznika Avara i Slavena Agilulf kanio srušiti ravenski egzarhat. U najmanju ruku sredio je i neke druge svoje probleme: smirio je buntovne krajeve Trenta i Treviza, upokorio nepokorne vojvode furlanskog i tridentskog i slično. Ne znamo kako je nagradio Slavene za te male usluge. Možda im je kanio ostvariti negdje kao neku tampon-državicu između svoga kraljevstva i bizantskog carstva ili »pravno« dati Istru kad je osvoje? Nisu li ovi pothvati tako širokih raspona i nekontroliranog kretanja omogućili slavenskim vojnicima da uđu i nastane se u Reziji?

Ovdje će sada lijepo pristati riječi prof. Nikole Žica: »Oni (Slaveni) su tada u društvu s Avarima pustošili mnoge zemlje, pa i Istru, koja je onda bila bizantinska. Avari i Langobardi su ovamo provaljivali samo da plijene, ali Slaveni su tražili ne samo plijena nego i zemljišta, stalnih sijela, pa se svaki put jedan dio njih ovdje nastanio.«²³ Dapače, i inače pri ocjenama dosta suzdržljivi Antoljak je napisao: »Tom prilikom su se samo primorski gradovi sačuvali (u bizantinskoj Dalmaciji). Analogno je bilo i u Istri. Ali čvrsto stajati na gladištu da baš nijedan grad u unutrašnjosti Istre nije pao u slavenske ili savezničke ruke, i suviše je smiono. Jedno je jasno — da su Slaveni u tom drugom naletu na Istru kao i na Balkan stali polagano ali sigurno naseljavati pojedine krajeve te zemlje.«²⁴

KAGANOV ZLOČIN I SLAVENSKO DALJNJE ZAPOSJEDANJE ISTRE

U prethodnom dijelu ove radnje²⁵ iznijeli smo tragični slučaj iz 610, kad je avarski kagan sa svojim Avarima provalio u furlanski Cividale (Čedad, rom. Forum Iulii), pri čijoj je obrani poginuo vojvoda Gizulfo i mnoštvo branitelja, a Gizulfov u ženu kagan dao objesiti. S mnogim plijenom vratio se potom kagan sa

21 PAVAO ĐAKON, IV, 21; F. RAČKI, *Documenta*, str. 262; P. PASCHINI, *Storia Friuli I*, str. 120; S. ANTOLJAK, *Problematika*, str. 52 i bilješka 97; L. MARGETIĆ, *Histrica*, str. 147.

22 PAVAO ĐAKON, IV, 24; F. RAČKI, *Documenta*, str. 258; L. MARGETIĆ, *Histrica*, str. 147; N. KLAIĆ, *Povijest Hrvata I*, str. 131, u bilješci 21; F. Rački stavlja ovu izreku Pavla Đakona u godinu 600, ali, budući da je za osvajanje Kremone općenito prihvaćena godina 603, a Pavao navod »Inter haec...« donosi nakon osvojenja Kremone, jasno je da se to dogodilo 603, a ne 600. godine. — Iznoseći navode iz *Povijesti Langobarda* Pavla Đakona, prikladno je reći zašto povjesnici za po Pavlu navedene pojedine događaje od 600. do 604. godine stave ili 600. ili 601. ili 602, 603. ili 604. — Razlog je u tome što Pavao ne navodi godinu, nego samo događaj s oznakom npr. »inter haec« — međutim, ili: tada, ili: poslije toga, a povjesnici, prema nizu njegova pripovijedanja i prema suvremenim događajima kojima se već zna godina, ustanovljuju godinu dotičnoga.

23 N. ŽIC. *Istra II*, Zagreb, 1937, 34 prema S. ANTOLJAK, *Problematika*, str. 49, bilješka 51.

24 S. ANTOLJAK, *Problematika*, str. 51.

25 U *Croatia Christiana Periodica*, br. 18/1986.

svojima u Panoniju i muškarce odveo sa sobom kao roblje.²⁶ Dogodilo se da unatoč »vječnom miru« koji su na početku stoljeća sklopili Avari s Langobardima. No budući da su carstvo i njegov egzarhat potkraj 603. sklopili mir s Langobardima i trajno ga produljivali, Avari su se vjerojatno nakon toga smatrali neovisnima o Langobardima. Neki čak misle da je kagana za likvidaciju furlanskog vojvode Gizulha najmio langobardski kralj Agilulf, kojemu je čedadka vladalačka obitelj bila nesklona. Važno je i to što Pavao Đakon tu piše da su to u Čedadu s kaganom izveli Avari, a ne spominje Slavene. Možda je kagan htio bogati plijen glavnoga grada toga vojvodstva baš samo za sebe. Stjepan Antoljak drži taj upad Avara na langobardsku Furlaniju za Slavene politički korisnim: »Svakako je taj prodor Avara u Veneciju i Furlaniju ojačao i uvelike utvrdio naseljenje Slavena u Istri, koja je u svom većem dijelu bila prepuštena objema tim narodima na milost i nemilost. Time je tada opet i slavensko useljavanje u tu zemlju bilo još više olakšano, nesmetano i osigurano, jer su Avari ugrozili sada i langobardske i bizantske posjede u Italiji, u kojoj je car Heraklije i njegov egzarh morao pojačati vojsku.«²⁷

U 6ll. godinu stručnjaci stavljaju slijedeći zapis Pavla Đakona: »Slaveni, pobivši vojnike, orobili su Istru, da je za plakati...« — »Sclavi Histriam, interfectis militibus, lacrimabiliter depraedati sunt.«²⁸ Neki pisci drže da tu nije riječ o vanjskom udaru Hrvata na međe Istre, nego na utvrđenja unutar Istre, vjerojatno na koje obalne gradove: »Ta ofenziva Slavena bila je upravljena u prvom redu proti bizantinskih kaštela i njihovih posada.«²⁹ Baš na temelju jakih iako kratkih izraza Pavla Đakona o ulaženju Slavena u Istru do kraja 6ll, povjesnici Stjepan Antoljak³⁰ i Lujo Margetić³¹ drže da su Hrvati prodrli čak do zidina utvrđenih gradova u Istri.

UBOJSTVO FURLANSKIH VOJVODA U BIZANTINSKOM OPITERGIJU

Gizulfo, duks Furlanije kojega su 610. Avari ubili u Čedadu, imao je s Romildom osmero djece: četvero muških i četvero ženskih. Sinovi Taso i Kako bili su mladići, a Rodoald i Grimoald još djeca. Svi su se spasili pred Avarima jer su odbjegli na hitrim konjima. Kada su Avari otišli, upravu vojvodstva preuzeli su skupa Taso i Kako, dok su dječaci Rodoald i Grimoald otišli u vojvodstvo Beneventa, gdje je vladao njihov rođak Langobard Arichi, nekadašnji njihov odgojitelj u Čedadu. Braća Taso i Kako složno su vladali, a Pavao Đakon navodi da su oni prisilili susjedne Slavene da furlanskom vojvodstvu plaćaju danak: »U njihovo vrijeme posjedovali su područje Slavena, koje se zove Zellia do

26 PAVAO ĐAKON, *Historia Langobardorum* IV, 37; P. PASCHINI, *Storia Friuli* I, str. 120—121; S. ANTOLJAK, *Problematika*, str. 53—54; PASQUALE VILLARI, *Le invasioni barbariche in Italia*, Milano, 1901, str. 297; *Grande Illustrazione del Lombardo—Veneto*, vol. V (parte II), Milano, 1861, str. 288—289. On stavlja događaj u godinu 611.

27 S. ANTOLJAK, *Problematika*, str. 54.

28 PAVAO ĐAKON, *Historia Langobardorum* IV, 40; F. RAČKI, *Documenta*, str. 264; L. MARGETIĆ, *Histrica*, str. 148; P. PASCHINI, *Storia Friuli* I, str. 121.

29 L. MARGETIĆ, isto, str. 148.

30 S. ANTOLJAK, *Problematika*, str. 57 i 58.

31 L. MARGETIĆ, *Histrica*, str. 148.

Modarije. Stogasu Slaveni plaćali danak furlanskim vojvodama sve do vremena duksa Rachisa.«³² Taso i Kako skupa su zavlada i skupa poginuli i to u vrlo zagonetnim okolnostima. O tome također piše Pavao Đakon.³³ Na najzapadnijem uglu bizantinske vladavine, uz rub langobardskog kraljevstva upravljao je gradom Opitergijem senator Grgur. Biskupovao je ondje Flor (Florijan). Oko 615. Grgur je pozvao u Opitergij Tasa i Kaka s odličnom pratnjom, zatvorio je gradska vrata i sve ih dao pobiti. Po redovitom slijedu zaključivanja, učinili su to Bizantinci egzarhata Langobardima po liniji neprijateljstva. No ima ih koji drže da su to Bizantinci učinili po želji i narudžbi langobardskog kralja, da se on riješi sebi protivnih vojvoda Tasa i Kaka. Dokaz u prilog tome bio je navodno u tome što je u to vrijeme langobardski kralj otpustio egzarhu veliku svotu koju mu je Ravena dugovala.³⁴

Sommario

Ammesso che il vescovo-eremite San Fiore sia vissuto nei dintorni di Pola nella prima metà del VII secolo l'autore, per conseguenza, suppone che San Fiore abbia esercitato opera di missionario fra gli Slavi-Croati che proprio in quell'epoca, e da pagani, entravano nell'Istria.

Nella sua esposizione l'autore enumera ed espone i documenti storici di quel tempo sulla venuta dei Croati nell'Istria.

32 PAVAO ĐAKON, IV, 39; P. PASCHINI, *Storia Friuli I*, str. 121. Rachis je bio furlanski vojvoda od 737. godine, zatim langobardski kralj i potom benediktinac.

33 PAVAO ĐAKON, IV, 40; P. PASCHINI, *Storia Friuli I*, str. 121—122; *Grande Illustrazione del Lombardo—Veneto* (kao ovdje bilješka 26), str. 289.

34 *Grande Illustrazione del Lombardo—Veneto* (kao ovdje bilješka 26), str. 289. Tada je bio langobardski kralj Agilulfo (+616), a ne Arioaldo, kojeg taj pisac navodi.